ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 07.10.2026 | Світлана Романко

Європа не програє боротьбу за санкції

Вона послаблює їх. Політичні поступки та пільги для власного бізнесу продовжують живити воєнну економіку Росії

У липні цього року в ЄС ухвалили 21-й пакет санкцій проти Росії. Попри те, що його вважали чи не найамбітнішим за весь час, ухвалення цього пакету було відкладено на понад тиждень. Представили новий санкційний пакет тільки після того, як Греція відмовилася від права вето в обмін на виняток: європейські судна можуть і надалі перевозити російський скраплений природний газ (СПГ) до країн, які не є членами ЄС, згідно з контрактами, підписаними до вторгнення в Україну у лютому 2022 року, з обмеженням щорічного обсягу експорту на рівні 2025 року.

Європа оголошує про запровадження чергового пакету санкцій проти Росії кожні кілька місяців і щоразу все відбувається за звичною схемою. Найбільш кардинальні санкції непомітно пом'якшуються, проте не з подачі Москви, а котроїсь з країн-членів ЄС. І робить вона це для того, щоб захистити свою промисловість.

Наступний пакет санкцій повинні ухвалити цієї осені. Якщо представники ЄС прагнуть діяти рішучіше, ніж раніше, то мають звернути увагу не на Москву, а на те, що відбувалося в переговорній залі в Брюсселі, де й прийняли рішення пом'якшити 21-й пакет санкцій.

Проблеми починаються в Брюсселі

Проблема не в тому, що Росія майстерно обходить санкції, а в тому, що ось уже впродовж чотирьох років Європа послідовно прикривала схеми обходу, не змінюючи бізнес-модель, яка робила їх прибутковими. Європа не змогла зупинити «тіньовий флот». До того ж тепер погодилася захищати флот «Динагас» (Dynagas).

Найбільший у світі торговий флот належить Греції. Саме вона нещодавно шокувала інші країни ЄС своєю вимогою переглянути заборону транспортування СПГ, яку одноголосно узгодили в попередньому пакеті санкцій. Цю вимогу підтримала транспортна компанія Dynagas, власником якої є судновласник і мільярдер Георгіос Прокопіу і яка з дочірньою компанією зафрахтувала 11 суден для найбільшого російського газового комплексу Yamal LNG.

За приблизними підрахунками, Dynagas та Dynacom Tankers заробили $915 млн на торгівлі російською нафтою. Афіни підтримали аргумент компанії про те, що заборона завдасть шкоди європейській морській галузі, призведе до втрати робочих місць, але по суті не вплине на військовий бюджет Москви.

Санкції дієві, адже вони – джерело реального впливу

Це не одноразова поступка, і тому є два пояснення. Виняток визначається датою укладення договору, а не діями, тому комерційні відносини, налагоджені до вторгнення Росії в Україну, зараз перебувають під захистом. Положення переглядають щороку, а це, в свою чергу, означає, що Афінам більше не доведеться відстоювати свою позицію. Достатньо лише раз на рік погрожувати, що накладе вето.

Це не просто схеми обходу. Це – можливість постійно послаблювати санкційну політику ЄС, що, зрештою, сприяє веденню Росією війни проти України.

Попри те, що ситуацію з Грецією багато обговорювали, ця проблема виходить далеко за межі однієї країни ЄС. Під час тих самих переговорів Австрія домоглася згоди на перегляд санкцій щодо російської компанії Rasperia, щоб компенсувати збитки Raiffeisen Bank у розмірі 2,1 млрд євро. Угорщина й Словаччина роками домагалися винятків для своїх нафтопереробних заводів і, коли їм це було вигідно, погрожували повністю заблокувати допомогу Україні.

Усе це не мало б значення, якби санкції не працювали. Санкції дієві, адже вони – джерело реального впливу.

Москва відчуває тиск

У першому кварталі 2026 року Росія витратила на оборону $76,2 млрд, що становить близько 65 відсотків її федерального доходу і є на 30 відсотків більше, ніж минулого року. Забезпечувати покриття цих

витрат стає дедалі складніше. У квітні 2026 року доходи від продажу нафти й газу все ще були на 21 відсоток нижчими, ніж у квітні 2025-го, а з 917 млрд рублів, зібраних завдяки податку на видобуток корисних копалин, 378 млрд повернули виробникам через компенсаційні схеми.

Москва платить нафтовим компаніям, аби вони продовжували видобуток, але ВВП залишається на 10-12 відсотків нижчим за рівень до вторгнення Росії в Україну. Кожен виняток – це надання допомоги державі, у якої закінчилися «легкі гроші».

У червні на продажі викопного палива Росія заробляла близько 734 млн євро на день. 54 відсотки російської нафти, що транспортувалася морем, перевозилося «тіньовими» танкерами, які підпадають під санкції, а 43 відсотки – танкерами, що належать або застраховані в країнах G7+. Тобто понад дві п'ятих обсягу торгівлі все ще залежать від західних судноплавних і страхових компаній. На етапі переробки нафтопереробні заводи в Індії, Туреччині, Брунеї та Грузії продали країнам, які ввели санкції, нафтопродуктів із російської сировини на суму 814 млн євро, причому навіть попри заборону на імпорт вісім партій розвантажили саме в портах ЄС.

Європа по черзі реагувала на кожен із каналів, вводила реєстри суден, встановлювала обмеження на вартість, забороняла імпорт та нафтопродукти. Проте так і не розглянула європейський комплекс морських послуг, себто судновласників, фрахтувальників, страховиків, брокерів, без яких арктичний СПГ не може дістатися до покупця, як об'єкт політики, а не як групу інтересів, з якою слід піти на поступки.

Називати проблему «ухиленням від санкцій» означає давати їй хибну оцінку

Ця відмінність має значення. Санкції можуть забороняти перевезення вантажу або рух конкретного судна, але якщо загальна комерційна інфраструктура залишається доступною, то торгівля фактично пристосовується до умов. Діяльність тіньового флоту Росії є цьому підтвердженням.

Називати проблему «ухиленням від санкцій» означає давати їй хибну оцінку. Забезпечення дотримання санкцій у ЄС залишається фрагментованим, адже кожна держава застосовує санкції в межах своєї правової системи. Жодна інстанція не може вживати заходів щодо дій, санкціонованих Радою. Митник не має права затримати вантаж, вміст якого не суперечить законодавству. Проблема лежить у

площині попереднього етапу, себто в процесі розробки нормативних актів.

Принцип одностайності є гарантією того, що кожна країна ЄС підтримує спільну політику. На практиці ж гарантує, що будь-який уряд, який захищає конкретні внутрішні інтереси, може перетворити ці інтереси на виняток у європейському законодавстві, оскільки ціну за його згоду сплачують 26 інших держав.

Наступний пакет санкцій покликаний працювати над вирішенням саме цієї проблеми. Питання не просто в тому, чи зможе Європа запровадити наступне обмеження. Питання в тому, чи зможе Союз запобігти тому, щоб окремі винятки звели нанівець обмеження, про які було домовлено раніше.

Почати варто з того, як вирішуються питання винятків. Кожен виняток повинен втрачати чинність у встановлений термін, а для його продовження має бути ухвалено позитивне рішення одноголосним голосуванням, щоб тягар забезпечення 27 голосів лягав на тих, хто прагне зберегти цю галузь торгівлі.

Зрештою, кожне подовження терміну вимірюється тим, наскільки довго громадяни України змушені рахувати кількість дронів, які Росія запускає на них щодня і щоночі

Перевезення російського СПГ за участю європейських компаній слід заборонити незалежно від форми власності, прапора, управління та фрахту, при цьому дата укладення контракту не повинна бути винятком. Заборона на надання морських послуг має поширюватися на весь російський експорт енергоносіїв. Ретельна та уважна перевірка походження нафтопродуктів має стати обов'язковою процедурою, за неналежне виконання якої передбачається відповідальність. Проходженння восьми вантажів на місяць – не проблема розвідки, а відсутність наслідків.

Ухилення від санкцій не зникнуть, але будуть спрямовані на європейську інфраструктуру, що дозволяє російській енергетичній сировині надходити на світові ринки.

Через санкції Росія втратила понад 1 трлн євро. Це серйозно позначилося на її економіці, обмеживши здатність вести жорстоку війну проти України та спричинивши зростання невдоволення населення через війну в самій Росії.

Зараз питання в тому, чи Європа готова скористатися створеним важелем впливу. Чи залишаться жорсткі санкції головним чинником, який змушує Путіна піти на мирне врегулювання, залежить не лише від спроб Росії їх обійти. Це залежить від того, чи сформулює ЄС правила, що зобов'яжуть Європу дотримуватися єдиної політики, і чи перестане він робити винятки постійною рисою цієї політики.

Для України питання структури санкцій не є абстрактним. Кожен виняток сприяє продовженню торговельних відносин, які допомагають підтримувати воєнну економіку Росії. Зрештою, кожне подовження терміну вимірюється тим, наскільки довго громадяни України змушені рахувати кількість дронів, які Росія запускає на них щодня і щоночі.

Переклад з англійської Ірини Савюк

Світлана Романко

Світлана Романко (Svitlana Romanko) – докторка економічних наук та експертка у галузі енергетичної безпеки й санкційної політики в Україні. Вона працює з політиками Києва, Брюсселя та інших країн Європи над заходами, спрямованими на зменшення доходів Росії від продажу викопного палива.